



חדושים ובאורים בתורה החדשית

תורה כ"ב "חותם בתוך חותם"

ש.מ. קרמר

המוב"פ לענין חטא העגל נא' ויקח
מי'ד'ס' היינו כנ"ל

וי"ל דתיקון "שבעת ימים תמלא
ידם" המב"פ שהוא להכניע הכחינה
דידיכם דמים מלאו שהואבחי' מספר נד"ת
כמב"פ, י"ל דשבעת ימים הנ"ל הוא כעין
בחי' שבעה נקיים לטהר מטומאת נדה.

והנה עצם הכתוב הנ"ל שבעת ימים
וגו' נאמר בהקמת המשכן שהי' לתקן
חטא העגל שהוא ע"ז שמתמאה כנדה
כמוב"פ וע"כ הי' שבעת ימים כנ"ל, (וזהו
שבעת ימים תמלא יד"ם לתקן חטא דויקח
מיד"ם.)

והנה בזהר איתא דספירת שבעה
שבועות הוא כעין בחי' השבעה נקיים
דטהרת הנדה, כי ביציאת מצרים היה
התגברות פגם הדמים כמ"ש ואעבור עליך
ואראך מתבוססת בדמין כידוע, ואפשר
שזה הי' ג"כ מחמת פגם חטא ע"ז שהי'
במצרים שהוא בחי' טומאת נדה כמב"פ,
וע"כ הי' צריכים לספור שבעה שבועות
והנה זש"כ "תספרו חמשים יום" כי
חמשי"ם יו"ם הוא בגימט' נד"ת ובגימט'
חות"ם כמובא והבן.

ג) אות ג'. וצריך לראות למלאות
הידיים שהיא האמונה ע"י הארה משבעה
רועים וכו' (אות ד') וא"א לבא לאלו

א) באות כ'. כי מחות"ם נעשה נד"ת
בבחי' (ישעיה א') ידיכם דמים מלאו כי יד
במילואו (כזה יוד דלת) הוא מספר נד"ת
וכו' ע"כ. נראה דר"ל דזה רמז בפסוק
שהביא ידיכם דמים מלאו היינו
דכשהידיים הם כמלאום רומזים במספרם
לדמים שהוא נד"ת. ונראה עוד דזהו
כוונתו בלשונו הק' ז"ל מש"כ אח"ז באות
ג' וצריך לראות למלאות את הידי"ם
שהיא האמונה ע"י הארה וכו'. בבחי'
(שמות כט) שבעת ימים תמלא יד"ם
היינו דמילוי הידיים יהיה בקדושה והוא
שיהיו מספר מילוי י"ד רומז למס' חות"ם
שהוא חותם האמונה (ולא לנד"ת שהוא
דמים ח"ו).

ב) שם. וגם תיקונו הוא ג"כ רק ע"י
בחי' הידיים בבחי' (בראשית ל"ה ויתנו אל
יעקב את כל אלקי הנכר אשר בידם וכו'
בבחי' (ישעיה א') ידיכם דמים מלאו וכו'
היינו ע"ז שמתמאה כנדה (שבת פ"ב)
ע"כ. אפשר דזהו נרמז "אלקי הנכר אשר
בידם" כי יד"ם ר"ת ידיכם דמים מלאו.
וזהו גם שכתיקון הידיים נא' הפסוק
"שבעת ימים תמלא יד"ם" ג"כ יד"ם ר"ת
ידיכם דמים מלאו, היינו שע"י בחי'
שבעת ימים שהם בחי' שבעה רועים
כמב"פ יכניע ויתקן את מה שהי' מקודם
בבחי' "ידיכם דמים מלאו", ויהי' מעתה
מלוי חות"ם כנ"ל, וזהו גם שבפסוק

שהוא "למלאות את הידים שהיא האמונה עם הארת השבעה רועים שהם בחי' כל קדושו". וזה "קדושו בידך" להמשיך בחי' "קדושו" בחוך "הידיים", דהנה כשתצרך תיבת קדושו" עם יד"ך הרי לך מס' חות"ם).

"והם תכו לרגלך" פרש"י תכו לשון פועלו הותווכו לתוך מרגלותיך (עיי"ש) ויל"פ עפ"ד רבינו ז"ל לפי המכ"פ דע"י האמונה (שמתמלאת בהארת השבעה רועים) שהיא החותם החיצון בחי' חותם הידין עי"ז נשמר החותם הפנימי שהוא חותם הרגלין שהוא נעשה ע"י הלמודי ה' שהם מוכיחי הדור הנקראים רגלין ע"ש שלהם השי"ת מגלה הגזירות והדינים והם הולכים בשליחותו ומוכיחים את הדור וכו', עיי"ש. ונראה לפי צרופי דבה"ק דלימודי ה' הן הן עצמם מכחי' השבעה רועים שהם כלליות כל המנהיגים וצדיקי הדור שע"י הארתם מתמלאת ונתחקנת האמונה שהוא חותם הידין של מקבלי התוכחה כמכ"פ. והם עצמם נעשים עצם החותם הפנימי שהוא בתוכיות ובפנימיות של החותם החיצון שהוא חותם האמונה חותם הידין. וזהו "והם" היינו הקדושים "תוכו לרגליך" הותווכו לתוך חותם הידין ששם הוא בחי' חותם הרגלין. וזה "ישא מדברותיך" פרש"י מקבלים גזירותיך ודתותיך. היינו כמכ"פ שהשי"ת מגלה להם הגזירות והדינים, והם הולכים להוכיח עי"ז את ישראל להשיכם אל השי"ת.

"חורה צוה לנו משה וגו'" דמכ"פ הענין מה שהשי"ת מגלה הדינים להמוכיחי הדור והיינו כי הדין צריך להיות דין תורה והם בחי' "לימודי ה'" והשי"ת מתייעץ עמהם עיי"ש. והיינו כי התורה

הרועים וכו' אלא ע"י עזות וכו' וכל הקולות וכו' הם בחי' עזות בבחי' (תהלים סח) הן יתן בקולו קול עוז ע"כ. מכו' דתיקון הידים שהם בחי' אמונה תלוי בתיקון הקול דק'. ויש להעמיס זה במדרש רבותינו ז"ל ע"פ "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו" בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו וכו'" היינו כי ידי עשו היינו פגם הידים דק' שהוא כפירות ואמונות כוזביות כמכו' בפנים שכ"ז הוא בחי' ידי עשו, גם כי מכו' בפנים שפגם הידים הוא בחי' (ישעי' א) ידיכם דמים מלאו, וזהו בחי' עשו שהוא אדמוני בחי' כבד מלא דם (זוהר פנחס לד) כמובא בדבה"ק סי' נ"ז. והכנעתו הוא ע"י קול דק' כמכ"פ, וזהו בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו שולטות כי נתחקנו הידים דק'.

ד) באות ג'. וכל עיקר אמונת ישראל ממשיכים הם (השבעה רועים) להדור וזה בחי' (דברים ל"ג) כל קדושו בידך שהם בחי' כלליות של כל מנהיגי הדור וכו' ע"כ. עי' רש"י (לפי דרכו) דתיבת "קדושו" מתפרש על נפשות הצדיקים. ורבינו דורש תיבת "כל" כי השבעה רועים הם בחי' "כל קדושו" כי הם כלליות של "כל" מנהיגי הדור.

לפי דברי רבינו יש לפרש כל המשך הפסוק "אף חובב עמים", ערש"י: "גם חכה יתירה חבב את השבטים וכו'" וכמה "כל קדושו בידך" שמשפיע להם את האמונה הק' שהיא בחי' "ידיים" כמכ"פ ע"י הארת השבעה רועים שהם בחי' "כל קדושו". (ויל"ר דר"ת קדושו בידך בגימ' אמונ"ה) שע"ז נתחקן חותם החיצון שהוא חותם הידין (ויל"ר בלה"כ כל קדושו בידך כפי פירושו של רבינו

היום הזה נימול אברהם, היום הזה, זה ב'ח'י קול שופר שמצוותו ביום (ר"ה כ:;) וכו' שעל ידו נימול ונשבר ערלת בשר ומקבל אור העצם ע"כ. מהכללים הוא שפירושו של רכיז"ל שמפרש לאיזה מקרא או מאחז"ל מקושר הוא לפירושו הפשוט של המקרא או המאחז"ל. לפ"ז מובן ומבואר שגם בפשיטות סוד מצות מילה הוא שע"ז נכנע תקיפות ועזות הגוף שתוכל לקבל אור העצם היינו אור הנשמה כמבו' בפנים. ואפשר שזהו גם ענין הקולות שהתינוק צועק בעת המילה שהוא ב'ח'י הן יתן בקול קול עז שע"ז נכנע עזות הגוף כמב"פ.

ועי' ב'ח'י הגר"א גוטמאכר מגריידיץ זצ"ל בשבת (קל.) בשם ס' עוללות אפרים שיכוין כל אדם להתפלל על צרותיו בעת ב'כי הנימול מיסורי המילה שקול זה "עולה בלי מונע מכל קליפה" שיכלל בזה גם תפלתו וכו'. ע"כ. והיינו כמובן בפנים שהקליפות המונעים את התפילות מלעלות הם מב'ח'י והכלבים עזי נפש (ועי' בס'י נ"א בענין זה) היינו שהם ב'ח'י עזות דסט"א שגם כל יניקתם וחיותם הוא מהתגברות העזות גופו של האדם ח"ו. וממילא מובן שהקול דק' המכניע ומשכר עזות הגוף שזהו כל ענין המילה כנ"ל והצעקה שעמה, שהיא משכרת את הקליפות ואין להם כח למנוע את קול התינוק מלעלות למעלה.

(ז) באות ד'. וא"א לבא לאלו הרועים שהם כלליות הקדושה אלא ע"י עזות כמארז"ל וכו' כמ"ש (שמות טו) נהלח בעוזך אל נוח קדשך ע"כ. מהכללים הוא שפירושו של רכיז"ל מקושר גם לפי' הפשוט של הכתוב. ונראה בזה, כי לפירושו הפשוט הכוונה בפסוק הנ"ל שהשי"ת

נתנה לזה העולם וע"כ הצדיקים שמקיימים את התורה בשלימות התורה היא שלהם וע"כ הם נקראים "למודי ה'" והשי"ת מתייעץ עמהם כנ"ל. וזה שאמר תיכף אחר פסוק הנ"ל כל קדושו וגו' לרגלך ישא מדברותיך — שהשי"ת מגלה להם הדינים והגזירות. כי "תורה צוה לנו משה וגו'" לנו דייקא וע"כ הצדיקים הם לימודי ה' והשי"ת מתייעץ עמהם ומגלה להם הדינים כנ"ל.

(ה) באות ד' וכל הקולות וכו' הם ב'ח'י עזות בב'ח'י הן יתן בקולו קול עז, (ובאות ט') ולבא לעזות דק' הוא וכו' ע"י ב'ח'י נעשה ונשמע וכו'. ומבו' בפנים שע"י העזות זוכין להתקרב להרועים דק' ולהשלים את האמונה וע"ז נתקנין ב' החותמות ונעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים ונתבטלין הגזירות והדינים ע"ש.

לפכ"ז מובן ענין הכתוב (יואל ב') וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו כי עצום עושה דברו וגו', ודרז"ל בתנחומא מי עצום מהם עושה דברו אר"ה בשם ר"ח אלו ישראל שהקדימו עשיה לשמיעה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע וכו'. והנה בפסוקים שלפני זה מדבר מנוראות הגזירות והדינים שיהי' אם לא ישובו כתשובה, וע"ז סובב הכתוב הנ"ל וה' נתן קולו וגו', היינו כמב"פ כי ע"י ב'ח'י נעשה ונשמע כשהוא ב'ח'י כי עצום עושה דברו כנ"ל) זוכין לקול ה' שהוא ב'ח'י הן יתן בקולו קול עז, שע"ז נתקנין ב' החותמות ונתבטלין הגזירות והדינים כנ"ל.

(ו) אות ה'. וזה (בראשית יז) וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה וכתיב בעצם

בעשיית מצוות מעשיות נעשה הגוף בבחי' בשר להנשמה וכו', ע"כ.

ע"פ דברי רבינו אלה מוכן היטב דברי המדרש (כפ' אחרי מות פ' כ"א) זש"ה (משלי כד) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ר' נתן ור' אחא בשם ר' סימן אמרי אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצוות וכו' ע"ש, ועי' במפרשים שהרגישו דהלא העיקר הוא שישוב ויתחרט על עונותיו ובל"ז מה יועיל לו רבוי עשיית המצוות כי אין מצוה מכבה עבירה עיי"ש. ולדברי רבינו מוכן שפיר דהלא ענין החרטה והתשובה היא בחי' קול האנחה דק' המוזכר בדברי רבינו הנ"ל שהוא הרמוז במשנה התוקע בכור שדואג ומתאנח על עונותיו שנפל לכור תחתיות. והנה אם קול הברה שמע לא יצא מתוך הרע שלו וכמב' לעיל בדבה"ק שע"י שמחעורר קול דק' תיכף מחעורר כנגדו קול הברה של עונותיו בבחי' אם עונינו ענו בנו וכו', נמצא דאין תרופה למכתו ח"ו לזכות לצאת מתוך הרע שלו ולשוב ולהתקרב אל השי"ת. אך עצתו אמונה הוא שירכה בעשיית מצוות מעשיות כי אז יהיה בבחי' בשר להעצם הנשמה וישמע עצם הקול דק' ולא קול ההברה ואז עליו נא' "אם קול שופר שמע יצא" היינו שיזכה לצאת מתוך הרע שלו ע"י אנחה ותשובה כנ"ל. נמצא שכפי מה שהרבה ח"ו לעשות חבילות של עבירות תרופתו היא להרבות בעשיית חבילות של מצוות נגדן שעיי"ז דייקא יוכל לצאת מתוך הרע ולשוב אליו ית' באמת כראוי.

ט) באות ט'. בראשית דא מאמר ברא חצי מאמר וכו' נעשה ונשמע וכו' הוא בחי' נסתרות ונגלות וכו' ע"כ. ונראה מצרופי דבה"ק דהנשמע הוא בחי' נסתרי

מנהל את ישראל בתוקפו ועוזו (כנגד כל האומות העומדים נגדם) להכניסם לארץ ישראל שהוא "נוה קדשך", וידוע שא"י היא כלליות הקדושה כי שם כל העשר קדושות וכלולות ויוצאות מביהמ"ק וירושלים (עי' בהקדמה זמרת הארץ). והלא מבואר לקמן בפנים שע"י שנחקרבים להרועים זוכים לבנות ירושלים קריה נאמנה שהיא בחי' אמונה שהיא כלליות הקדושה. וכזה מקושר שפיר פירושו של רבינו לפי הפשוט של הכתוב כי א"י וירושלים שהם גוה קדשך הם עצמם הם בחי' אמונה שהיא כלליות הקדושה שא"א לזכות לזה כ"א ע"י הרועים שבאים אליהם ע"י עוות דק'. שזה בחי' "נהלת בעוזך אל נוה קדשך".

ח) באות ז'. דע כי כשנתעורר קול דקדושה אזי מתעורר ממנו קול דס"א כי ע"י העבירות נבראים מחבלים והם צועקים וכו' אך תיכף שמחעורר קול דק' הם מתעוררים תיכף ומתחילין לצעוק ולקטרג נגדו וזהו קול ההברה שיוצא מקול הקדושה וזה בחי' אם עווינו ענו בנו וכו' ואפי' כשאנו צועקים איזה קול דק' אין אנו זוכין לשמוע קול דק' בעצמו לשכר על ידו עזות הגוף כ"א קול הברה וכו' וזה (ר"ה כז:): התוקע בכור בחי' (תהלים פח) שתני בכור תחתיות, והוא מתאנח ותוקע ע"ז אותם העומדים בחוץ שאינם בבחי' בשר אם קול שופר שמע יצא היינו שיוכל לצאת מתוך הרע שלו ואם קול הברה שמע לא יצא כנ"ל, נמצא בין קול אנחת האדם בעצמו אינו שומע אם אינו בבחי' בשר שהגוף רחוק כ"כ מהעצם הנשמה עד שאינו בבחי' בשר וכו' (אות ח') ולבא לבחי' בשר הוא ע"י השימוש וכו' שמשמש הגוף להנשמה

הוא שורש ומקור כל שאר המאמרות. וכמ"כ הוא בענין הפסוק וידבר וגו' כי שם נרמז שורש יסוד המצוה ברוחניות, כי לפי האמת מאמר בראשית שהוא כנגד פסוק וידבר הוא דייקא נקרא "מאמר השלם ושאר המאמרות וכן עצם המצוה הוא בחי' "חצי מאמר" נגדו.

ונלע"ד מרחוק לפ"ז דלכן תפס רבינו ז"ל לדוגמא את הפסוק וידבר ה' אל משה לאמר וכן בגמ' שם. כי בו נאמר "לאמר" לרמז כי הוא דייקא נקרא מאמר השלם וכל שאר המאמרות מקבלין ממנו כנ"ל.

(י) שם. כי נעשה ונשמע הוא בחי' נסתרות ונגלות וכו' עיי"ש כל הענין. והנה לפי ביאור זה בענין נעשה ונשמע צריך להבין מהו החידוש המיוחד במה שהקדימו נעשה לנשמע כמאחז"ל (שבח פח) בשעה שהקדימו וכו'. דהלא כן הוא הסדר הפשוט דהנגלה הוא קודם לנסתר שהוא המדריגה הגבוה ממנו.

ואפשר דהנה כלל הענין היוצא מדברי רבינו ז"ל בענין נעשה ונשמע הוא כי בכל דרגא ודרגא צריך האדם לעבוד את ה' כפי השגתו כפי ערך מדריגתו. אך יחד עם זה צריך הוא לדעת שכל עבודתו היא רק בבחי' חצי מאמר ואין לה עדיין שלימות, כי עדיין לא השיג הנסתר ממנו כאותה עבודה עצמה שהם בחי' הדיבורים שסביבות המצוה כמב"פ, ורק כשישיג את הנסתר ממנו תהי' עבודתו בבחי' מאמר השלם עבודה שלימה, אך תיכף כשזוכה להשיג מה שהיה נסתר ממנו תיכף הוא רואה שעדיין יש בחי' נסתר ממנו עוד למעלה ועדיין עבודתו בבחי' חצי מאמר בחי' נעשה נגד מה שיש עוד להשיג, וכן הוא בכל דרגא ודרגא.

בחי' א"ס קודם הבריאה, וכרא הוא כלליות הבריאה בחי' נגלה נעשה כמבו' כ"ז בפנים דכפי זה מובן דסוד בראשית המבו' כאן שהוא בחי' נשמע, נסתר וכו' הוא כענין המבו' במק"א דסוד בראשית הוא סוד מאמר סתום שממנו מקבלים כל הט' מאמרות המתגלים, ולפ"ז נראה דט' המאמרות הם סוד ברא בחי' נגלה בחי' נעשה המב"פ כנגד בראשית שהוא מאמר סתום בחי' נשמע, נסתר וכו'.

ומבו' עוד בפנים דסוד הנשמע הוא בחי' נסתרות וכו' למשל אצל כל מצוה יש דברים שסביבות המצוה וכו' כגון וידבר ה' אל משה וכו' ועבודה שיש כדיבורי התורה הללו הם בחי' נשמע וכו' עיי"ש כ"ז היטב. ולפי הנ"ל יוצא מפורש דעצם צווי המצוה שהיא בחי' נעשה היא כנגד בחי' החשע מאמרות המתגלים (כל מצוה כפי ענינה) והדיבורים שסביבות המצוה הם כנגד בראשית מאמר סתום.

ולפכ"ז יתנוצץ לנו מרחוק ניצוץ אור בדברי הגמרא (מגילה כא:) דתני רב שימי אין פוחתין מיו"ד פסוקים בביהכ"נ וידבר עולה מן המנין (פרש"י וידבר ה' אל משה לאמר אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום) הני עשרה כנגד מי וכו' ר' יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, הי ניהו ויאמר דבראשית. הני תשעה הוי, בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו וכרוח פיו כל צבאם ע"כ. ולפי כל הנ"ל אותיות בולטות ומצטרפות כי פסוק וידבר וגו' העולה ממנין העשרה פסוקים "אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום" — כי הוא בחי' נשמע בחי' נסתר — הוא כנגד בראשית שהוא מאמר סתום, והוא ממנין העשרה מאמרות, ובאמת אדרבה

הוא כשביל הנשמע שהוא בחי' נסתר בחי' ביטול ודביקות לא"ס ע"ש היטב ובלקה"ל הבנויים על מאמר זה.

והנה תכלית הבריאה הוא בשביל האדם שהוא ישיג הנגלות והנסתרות שבתורה שזה רמזו בתחלת התורה המדברת מבריאת העולם: בראשי"ת בר"א וגו'. ועיקר התכלית של הבריאה והנעשה הוא כשביל בראשי"ת שהוא הנשמע.

והנה רשב"י ע"ה הוא הוא שגילה והמשיך בעולם נסתרות התורה שהוא עיקר התכלית עד שע"י גלוי הנסתרות של רשב"י יפקו מן גלותא כי בזה תגיע וחבא הבריאה לשלימות תיקונה ותכליתה שהוא בראשי"ת בחי' נשמע. ולזה יש לרמוז כי שמו הק' שמעון הוא אותיות ונשמע. וזהו הרמז "נעשה אדם נאמר בעבורך" שהוא רשב"י שהוא יגלה הנסתרות בחי' ונשמע אתון שמעון. היינו כי נעשה (אדם) הוא כשביל ונשמע (שמעון) כי הנשמע הוא התכלית של הנעשה. והבן. (וזה קצת ע"ד שכתב בס' שער יששכר אך הומתק ע"פ הקדמותיו של רביז"ל)

(יב) אוח ט. נמצא שנעשה ונשמע הם בחי' שמחה וכו' ע"כ. הנה לפי המבו' להלן ברכה"ק בענין מדריגות נעשה ונשמע זה למעלה מזה עד תורת ה' ותפלת ה' ממש. ומוכן ששם הוא שורש השמחה. גם מבו' ברכה"ק שעיקר שורש הכל הוא הנשמע שהוא תפלת ה' ממש ולפי הנ"ל שם הוא שורש ומקור שמחתן של ישראל. — ומה מתוק לפ"ז הכאתו לקמן בענין תפלת ה' את מאחז"ל (ברכות ז) מנין שהקב"ה מתפלל שנא' ושמתים כבית תפלתו וכו' ע"ש. דוהו "ושמתים"

ולכאורה הי' יכול לעלות על הדעת מה לנו לעבוד את השי"ת עבודה שאינה שלימה שהוא בחי' חצי מאמר הלא יותר טוב להמתין עד שנשמע ונשיג את הנסתר ממנו ואז נעבוד את השי"ת עבודה שלימה עבודה תמה (כי בכל דרגא אינו רואה רק את הנסתר שבמדריגתו ואינו רואה שיש נסתר למעלה מנסתר) ובאמת אם היו אומרים כן לא היו יכולים לקבל את החורה כי היא בבחי' א"ס ויש נסתר למעלה מנסתר. אבל ישראל עם קדוש לא אמרו כן אלא אמרו נעשה ונעבוד את השי"ת תיכף כפי ערכינו והשגחנו אף שאנו יודעים שעדיין לא השגנו מה שאפשר להשיג ואין עבודתנו שלימה. אלא שיחד עם זה אמרו "ונשמע" כלומר שאנו כוספים ומתגעגעים גם להשיג ולשמוע את מה שנסתר ממנו. וזהו כלל גדול בעבודת ה', כי עי"ז דייקא יכול כ"א לקבל את התורה כפי בחינתו וללכת ולעלות תמיד מדרגא לדרגא.

(יא) שם. בראשית ברא וכו' נעשה ונשמע וכו' נסתרות ונגלות וכו' ע"ש כל הענין. ע"פ דברי רבינו אפשר להבין בלשון הזמר של "בר יוחאי" "נעשה אדם נאמר בעבורך" דראיתי מוכא מס' שער יששכר שעמד ע"ז דהיכן מבואר שנעשה אדם קאי על רשב"י וכו' יעו"ש.

וי"ל ע"פ צרופי דבה"ק ע"פ בראשית ברא ע"פ מאמר הזוה"ק דהם בחי' נעשה ונשמע שהם בחי' נגלות התורה ונסתרות. כי נעשה הוא בחי' נגלה ונשמע הוא בחי' נסתר. ובראשית הוא בחי' נשמע בחי' נסתר וברא הוא בחי' נעשה בחי' נגלה יעו"ש. גם מב"פ שעיקר התכלית והשלימות הוא בחי' נשמע בחי' נסתר, ונראה לפי צרופי דבה"ק דתכלית הנעשה

שאומרים ישמח משה וכו'. דייקא, כי שם בהשגת הנעשה ונשמע הוא עיקר השמחה כנ"ל. (וכל זה בר"א)

והנה לפכ"ז מבורר יפה מה שאומרים בזמירות "כל מקדש", ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל, שלכאורה אינו מוכן צירוף הדברים דמה ענין השמחה של שבת לקבלת התורה דייקא. אבל לפי הנ"ל הוא מכוון כמין חומר דבשבת דייקא משרע"ה מחזיר הכתרים של נעשה ונשמע שזכו להם ישראל בעת קבלת התורה שמשם עיקר השמחה כנ"ל.

והנה מענין לענין נראה ע"פ כל הנ"ל דעיקר הארת הנעשה ונשמע שעי"ז זוכין לכל התיקונים המב"פ הוא בשבת כנ"ל, ונראה לפ"ז למצוא במאמר זה רמזי שבת גם בשאר דבה"ק בענין התיקונים שזוכין ע"י הארת נעשה ונשמע.

דהנה מכוון בפנים שע"י נעשה ונשמע זוכין לשמחה ועי"ז זוכין לעזות דקדושה שע"י נתקרבין ומתחברין הבשר עם העצם ועי"ז הנשמה מאיר להגוף (העצם להבשר) מהשגותיה וגם הנשמה יכולה לחזור למדריותיה ולתענוגיה ע"י תענוגי הגוף דייקא ע"י כ"ז בפנים. ולפי הנ"ל זוכין לכל זה בשבת. והנה עצ"ם בש"ר בגימ' שב"ח כמוכא בס' בני יששכר. וענין השגות הנשמה ותענוגיה היינו חידושי אורייתא של שבת כידוע, וענין תענוגי הגוף היינו מצוות ענג שבת גם ע"י תענוגים גשמיים כמ"ש "וקראת לשבת ענג" כי אין הנשמה מתירא שתלכד בתענוגים הגשמיים כי ע"י השמחה של שבת מהארת הנעשה ונשמע נכנע עזות הגוף. וכל תענוגיו הוא בקדושה ואדרבה

דייקא, כי שם הוא שורש ומקור שמחתן של ישראל כנ"ל.

(ג) שם. כמו שאחז"ל (שבת פח) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע ירדו וכו' ועתיד הקב"ה להחזירם להם שנא' ושמחת עולם על ראשם נמצא שנעשה ונשמע הם בחי' שמחה וכו' ע"כ. ומכוון להלן בדבה"ק שיש בחי' נעשה ונשמע בכל דרגא ודרגא ושכ"א כפי מעלתו ומדרגתו כן יש לו בחי' נעשה ונשמע, ומובן שכפי מעלת הנעשה ונשמע של כאור"א כך היא מדרגת שמחתו בהשי"ת, ולמעלה מכולן הוא מדרגת הנעשה והנשמע של הצדיק האמת כמב"פ, וכמ"כ הוא זוכה לשמחה במדרגה עליונה מאד.

ובזה מוכן מה דאיתא בכוונות על "ישמח משה במתנת חלקו וכו'" כי בחטא העגל ירד משרע"ה מגדולתו כי נלקחו ממנו אלף אורות שז"ס אלף זעירא דויקרא. והוא נטל אורות הכתרים דנעשה ונשמע של ישראל שנאבדו מהם, ובכל שבת מחזירין לו האלף אורות והוא מחזיר הכתרים לישראל, וזה שאומרים בשבת ישמח משה במתנת חלקו היינו באלף אורות שהם חלקו עי"ש. וי"ל כי השגת האלף אורות הוא בחי' השגה גבוהה ועליונה מאד בכחי' השגת הנעשה ונשמע העליון מאד המב"פ. וגם כלל ישראל זכו אז כפי בחינתם להשגת נעשה ונשמע גבוה. ועי" חטא העגל נעשה ירידה כי כלל ישראל אבדו את מדרגת נעשה ונשמע שלהם, וגם משרע"ה ניטלו האלף אורות והוא ירד למדרגת הנעשה ונשמע של ישראל שהי' להם לפני החטא. ובשבת מחזירין למשרע"ה השגתו הגבוהה של האלף אורות והוא מחזיר לישראל השגת הנעשה ונשמע שלהם. וזה

העצ"ם מהבש"ד ונפגם בחי' הענ"ג שבת ככל בחינותיו ואפשר שזהו מה שהביא רבינו לענין פגם קול ההברה שנעשה ע"י פגם העזות את הפסוק שתני בכור תחתיות עיי"ש. דר"ת ש'תני ב'כור ת'חתיות הם אתון שב"ת להורות שפגם בכחי' שבת.

והנה בחחלת המאמר מביא רבינו לענין פגם הרגלין את הפסוק ומתבל ינידוהו כי נעשה גירושין ומחלוקת. וזה נשתלשל מפגם הנעשה ונשמע שעיי"ז מתגבר העזות דס"א ונחלקלין כל התיקונים המב"פ עד שנפגמו הרגלין ונעשים גירושין וכו' כמב"פ. ונראה מרחוק שזהו ענין חטא אדה"ר בעה"ד שעיי"ז נתגרש מגין עד"ן כמ"ש ויגרש וגו'. שכ"ז נגרם ע"י הנחש דשולטנותיה על בשרא להכניס בו זוהמת עזות הגוף להמשך אחר תענוגים בשריים שזהו בחי' זוהמת הנחש (ע"י היטב בסי' ל"ח אות ו') שעיי"ז נטרד ונתגרש מגין עד"ן שהוא בחי' השגות נעשה ונשמע כנ"ל בחי' ענג דק' בחי' עידן נ'הר ג'ן. וזהו עצמו שנרמו כפסוק "מתבל ינידוהו" שמוב"פ לענין זה. כי מובא בס' אמרי נועם בענין מאחז"ל לענין מאכלי שבת (שהם תענוגי הגוף דק' הנ"ל) "תכלין יש לנו ושבת שמו" (שבת קיט). כי שורש תיבת תכלין הוא תכל' והוא כגימ' עד"ן נה"ר ג"ן וזהו תכלין של שבת עיי"ש. נמצא שתכל הוא בחי' עידן נ'הר גן וזהו ומתבל ינידוהו שנתגרש מגין עד"ן (שממילא כולל את הממוצע שביניהם שהוא הנהר) היינו מענ"ג הנשמה. וזהו דאיתא בזה"ק דשבת אגין עלוהי כי כל הנ"ל נתחקן בשבת כנ"ל. וזהו שנא' "אם תשיב משבת רגליך". כי אז נתחקן חותם הרגלין כמבואר.

ע"י תענוגי הגוף של שבת יכולה גם הנשמה לחזור לתענוגיה.

לפ"ז אפשר לרמוז ברש"י (ביצה טז.) נשמה יתירה — רוחב לב למנוחה ושמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו עכ"ל. היינו דעיקר הנשמה יתירה של ישראל בשבת הוא ענין החזרת הכתרים של נעשה ונשמע כנ"ל. שעיי"ז זוכים לשמחה, עד שנכנע עזות הגוף ואז יכולים לאכול ולשתות ולהתענג ואין נפשו ונשמתו קצה עליו כאשר הוא כן בימות החול שהנשמה בורחת ומתרחקת מהגוף כשהוא מתענג כתענוגים, אבל בשבת ע"י הארת השמחה וכו' אין נפשו קצה עליו כי אדרבה הנשמה חוזרת ועולה לתענוגיה ע"י תענוגי הגוף דייקא כנ"ל. בכחי' אז חתענג על ה'" כידוע (וכמבו' בלקה"ל וכבאה"ל"ק דענין השגות הנשמה הוא בחי' השגות הנשמע היינו תענוגי הנשמה שהוא זוכה להשגות עליונות מאד בחי' השגות הנשמה והנסתרות שהוא בחי' "על ה'" היינו שזוכה להשיג מה שהי' נסתר ממנו ולעשות מהנשמע נעשה. עיי"ש).

והנה ידוע דענג שבת הוא סוד עידן נ'הר ג'ן. ונראה מצרופי דכה"ק בענין מאמר הזוה"ק בראשית ברא וכו' עדן עלאה עדן תחאה שהם בחי' נשמע ונעשה. וזהו עצמו סוד עדן וגן כי הנשמע הוא בסוד העדן והנעשה הוא בסוד הגן. והעיקר הוא הנשמע שהוא בחי' ובושח פנים לגן עדן כמב"פ. כי גם הנעשה כלול ונמשך מהנשמע בחי' בראשית ברא. ו"ס ענ"ג שבת כנ"ל עידן נ'הר ג'ן. ע"י הארת הנעשה ונשמע.

אמנם ע"י פגם העזות דס"א (כשאינו זוכה לבחי' נעשה ונשמע) עיי"ז נפרד

כפשוטו שמתפלל על חבירו שיזכה לאיזה שפע גשמי שגם הוא צריך לאותו דבר, שגם זה תלוי בהשגת הנשמע והנסתר כנ"ל. נמצא מזה שמתפלל רק על חבירו ולא על עצמו שהוא אוחז במדת ענוה ואין שעי"ז בעצמו זוכין להכלל בכחי "תחלה" היינו בכחי "אין" ולהשיג תמיד את הנשמע והנסתר ממנו וע"כ "הוא נענה תחלה" לזכות להשגת הנשמע (וממילא גם להשפעה גשמית) כיון שהוא בכחי אין שבוה בעצמו תלוי השגת הנשמע כנ"ל.

טו) בלקה"ל ה' בכ"ח ה"ד (המיוסדת על מאמר זה) באות י"ז ז"ל: כי אבני החשן והאפור זה בחי' כח הכתרים הנ"ל כי אבנים טובות הם בחי' כתרים וכו' משם מקבלין כח כל הי"ב נשיאים לזכות לעזות דקדושה וכו' כי צריכין להיות חזקים כמו האבנים טובות לעמוד כנגד עזותם הרע הקשה כאבן רע שהם בחי' לב האבן וכו' עיי"ש. מבו' בדכה"ק שיש בחי' אבנים טובות שהם בחי' הכתרים של נעשה ונשמע וגם רומז על העזות דק' הקשה כאבן שנמשך מהכתרים ושכנגד זה העזות דס"א הוא בחי' לב אבן. — ואפשר למצא רמזים לזה בדברי רביז"ל בגוף המאמר. דמבו' בפנים עה"פ משם רועה אבן ישראל ותרגומו אב וכן שהוא בחי' נעשה ונשמע שהם בחי' ב' הכתרים עיי"ש, הרי מבו' שהכתרים הנ"ל הם בחי' אבנים טובות.

והנה מבו' בפנים שא"א לזכות לעזות דקדושה שהוא ע"י שמיעת קול אנחתו וקול אנחת החכם כ"א ע"י שהוא בכחי' בשר להנשמה ולהחכם, ומבו' בלקה"ל ובכאה"ק שענין שמיעת קול החכם והנשמה הוא עצמו ענין השגת הנשמע.

יד) אות יו"ד. כד"ה וצריך כל אדם וכו' וזה שארז"ל המבקש רחמים על חבירו וכו' הוא נענה תחלה וכו'. ע"כ. עי' היטב הביאור של מוהרנ"ת שבסוגריים. אמנם לכאורה עדיין אינו מכו' הענין של "נענה" דייקא איך מקושר לזה המאמר. ונלע"ד בכוונתו הק' (בדרך אפשר) כי כפי המכו' לעיל בפנים שהנשמע הוא בחי' תפלה מובן ומבואר שזה עיקר תפלת האיש הישראלי לזכות בכל פעם להשגות חדשות היינו להשיג את הנשמע וכו' כמכו' בפנים. ועי' בההלכות המיוסדים על מאמר עתיקא בסי' כ"א המדבר מענין השגת המקיפים ולעשות מהמקיף פנימי (שהוא ענין אחד עם המכו' כאן להשיג נסתרות ה' ולעשות מהנשמע נעשה) שגם כל המשכות ההשפעות גשמיות הוא עי"ז דייקא כי כל ההשפעות הוא כפי הדעת כמו שאז"ל דעת קנית מה חסרת וכו'. נמצא כשצריך שיושפע לו שפע חדש אזי צריך לעלות למדרגת דעת חדש וגבוה יותר, נמצא לפ"ז שבאמת כל התפלות — אפי' כשאדם מתפלל על שפע גשמי — הכל תלוי בזה שיזכה להשיג השגות חדשות ולעשות מהנשמע נעשה. ולפ"ז מה שנענה בתפלתו הוא שזוכה להשיג את הנשמע שעי"ז זוכה גם להשפעה גשמית כנ"ל.

וכזה מבו' היטב מאמר הנ"ל כפי פירוש רביז"ל וע"פ ביאור מוהרנ"ת ז"ל והיינו "המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר" ויש לפרשו ככ' אופנים שהם אחת; א. שמבקש רחמים ומתפלל בעד חבירו שיזכה לעלות מדרגא לדרגא ולעשות מהנשמע נעשה, וגם הוא צריך לאותו דבר (כי זה בכחי' אין סוף ובאמת כ"א צריך לזה כל חר כפום דרגיה). ב.

מעות צדקה הוא בחי' עזות דק' וכו' וכו' עיי"ש באריכות ביאור דברים אלו.

והנה לפי זה מכו' היטב דברי רבינו ז"ל בס' המדות ערך עזות אות ז' "מי שיש לו עזות בידוע שאינו מסתפק במה שיש לו". היינו שיש לו תאות ממון ויש לו מנה רוצה מאתים וכו'. כי תאות ממון ועזות דס"א הם בחי' אחת כנ"ל. והנה מה נפלאים הדברים כי הם זלע"ז ממש, כנגד התיקונים הנ"ל שבקדושה, כמב"פ, שע"י נעשה ונשמע זוכין לשמחה ולעזות דק'. וענין נעשה ונשמע — כפי המב"פ — הוא שהוא עובד את ה' לפי מדריגתו שזהו בחי' נעשה, אמנם אינו מסתפק בזה רק הוא כוסף ומתגעגע תמיד להשיג את הנסתר ממנו עדיין שזהו בחי' נשמע ועי"ז דייקא הוא זוכה לשמחה ועי"ז זוכה לעזות דק'. והנה זלע"ז בס"א הוא להיפך ממש כי ע"י שאינו מסתפק במה שיש לו והוא תמיד כוסף ומתגעגע להשיג עוד ממון מה שאין לו עדיין כי יש לו מנה רוצה מאתים (שזהו ממש כנגד הבחי' נעשה ונשמע שבקדושה) הנה עי"ז בא לעצבות ומרה שחורה כידוע שזה בחי' מרבה נכסים מרבה דייקא. (ההיפוך ממה שזוכין לשמחה ע"י נעשה ונשמע.) ואז הוא בא לעזות דס"א כנ"ל. (היפוך ממה שזוכין לעזות דק' ע"י שמחה).

וזה שמכו' עוד בס' המדות שם אות ג' "ע"י עזות (דס"א) לא יקבל מוסר" שהוא ההיפך ממש מעזות דק' שע"י מחקר להרעים ונשלמת האמונה שהוא בחי' חותם הידין שהוא בחי' הידים המקבלים המוסר כמב"פ. וע"י עזות דס"א הוא פגם חותם הידין שלא יקבל מוסר. ובמ"מ מציין לזה הפסוק (ירמיה ה') מאנו קחת מוסר חזקו פניהם מסלע ע"כ. חהו

וכפנים (באות ט) מכו' שהנשמע הוא בחי' תפלה וכו' כי שמיעה בלבא תליא כמ"ש ונחת לעבדך לב שומע וכו' ע"ש. נמצא שלזכות לשמוע דברי החכם וקול הנשמה צריך להיות בבחי' "לב" ובצירוף הנ"ל שצריך להיות בבחי' "בשר". מכו' שצריך להיות בבחי' "לב-בשר" ואז יכול לשמוע הקולות דק' שהם בחי' עזות. וממילא מוכן שההיפך מזה ח"ו הוא בחי' "לב אבן" כדברי מוהרנ"ת הנ"ל, שע"ז נא' הפסוק "זהסירותי לב האבן וגו' ונתתי לכם לב בשר".

וכזה יובן מרחוק סוד הענין מה שרביז"ל בעצמו קבע לחסידיו שומעי קולו הקדוש להקרא בשם חסידי "ברסלב" כמכו' בחי' מוהר"ן וגם אמר שנרמז בפסוק ונתתי לכם "לב בשר" אותיות ברסלב עיי"ש. כי ע"י בחי' "לב בשר" אפשר לשמוע קול החכם ולזכות בכ"פ להשגות חדשות ולילך מדרגא לדרגא כמב"פ שזה עיקר ענינו של הצדיק להאיר השגות אלקות למקורביו שע"י עיקר רפואות הנפש כמכו' בסי' ל' עיי"ש.

והנה מכו' בשיחותיו הק' לענין הקולות שהם בחי' עזות דק' דכמ"כ קול קשקוש המטבעות של צדקה הוא בחי' עזות דק'. ועי' בלקה"ל ה' הלואה ג' (שעל מאמר זה) דעיקר העזות דס"א הוא כממון בחי' ועשיר יענה עזות וכו' וישראל באו לידי חטא העגל שהוא עזות גדול מאד ע"י ריבוי הזהב וכו' ושקלים שנותנין למעשה המשכן הם תיקון חטא זה וכו' וכו' וכן מרומז שם במאמר הנ"ל שצדקה הוא בחי' עזות דק' כי איתא שם שכל הקולות הם בחי' עזות ואמר רבינו ז"ל אז בפירוש שגם קול קשקוש המטבעות של

ובפרש"י שם נותן לו סלע, דמי בושת. יבואר ע"פ המכ"פ, שעיקר העזות זוכין ע"י נעשה ונשמע והעיקר הוא הנשמע ומבו' כבאהל"ק שזהו עצמו ענין שמיעת קול החכם וקול הנשמה עיי"ש. היינו שמיעת קול האנחה הנ"ל ע"ש היטב. ומבו' בפנים שהנשמע הוא בחי' בושת, כי באמת עזות דק' נמשך מבושת דקדושה עיי"ש"ה בפנים ובלקה"ל שע"ז. חשפרש"י נותן לו סלע (שהוא בחי' עזות דק') "דמי בושת" היינו כי העזות נמשך מהבושת כנ"ל.

וע"ש עוד בפנים שמבו"ש שהנשמע הוא בחי' נסתר נמצא שמבחי' נשמע שהוא בחי' נסתר בחי' שמיעת קול אנחת ותוכחת החכם עיי"ז זוכין לשבר תאוות ממון בחי' פלגא דזווי והיינו דאמרי' שם "דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזווי אסתירא" היינו מלשון נסתר בחי' נשמע שהפלגא דזווא היינו שבירת תאוות ממון נמשך משם.

טז) בספר חיי מוהר"ן (בשיחות השייכים להתורות, אות יג) בענין אמירת תורה זו, ז"ל: והתורה הזאת נאמרה פחאום וכו' ומקודם צוה לאיש אחד להביא לו שמן ופתילה לתקן לו נר של שמן זית ואח"כ הדליק הנר בעצמו וכו' ואז סמוך להדלקה והנר היה דולק סמוך לשלחנו והוא דיבר עמנו באימה גדולה וכו' בתוך כך התחיל לדבר מהג"ע והגיהנם וכו' ונכנס מענין לענין עד שגמר כל התורה חותם בתוך חותם הנ"ל וכו' עכ"ל. והנה בוודאי יש בזה רזין עלאין ומי יכול לומר פירושים על הנהגותיו ועל דרכיו הק'. אמנם כבר ניחן רשות לומר איזה רמזים מה שנתנוצץ לפעמים מרחוק, והנה מצאתי בלקה"ל איזה רמז לקשר

כמבו' לעיל מדברי מוהרנ"ת שהעזות הוא בחי' אבן וסלע בין בקדושה ובין להיפך ח"ו.

והנה מב"פ שלהכנעת העזות דסט"א זוכין ע"י שמיעת קול אנחת עצמו ושל החכם בחי' אנחה שוברת גופו של אדם היינו שנשבר עזות גופו שהוא בחי' לב האבן שחזקו פניו מסלע וזוכה לעזות דק' בחי' אבן וסלע דק' שהוא בחי' אבני החשן כדלעיל מלקה"ל. ואפשר לפכ"ז לפרש כדרך רמז מאמר הגמרא (קדושין יא:): התוקע לחבירו (פרש"י באזניו) נותן לו סלע וכו'. דמבו' בפנים בענין התוקע כבור וכו' שהוא ענין קול האנחה עיי"ש. וזהו "התוקע לחבירו באזניו" עד שחבירו שומע קול תקיעתו ואנחתו עיי"ז "נותן לו סלע" היינו שהתוקע נותן ומזכה לחבירו בכחי' עזות ותקיפות הק' שהוא בחי' סלע כנ"ל. אמנם יש ג"כ סלע שהוא בחי' עזות דסט"א שהוא בחי' תאוות ממון כנ"ל מלקה"ל, וע"כ עיקר עזות דק' הוא ע"י שבירת תאוות ממון. שזהו ענין קול קשקוש המטבעות של צדקה שמשבר עזות הגוף, כי הצדקה הוא שבירת תאוות ממון כדלעיל מלקה"ל. וזהו המשך דברי הגמרא "ולא תימא מאי סלע ארבע זווי" אלא מאי סלע פלגא דזווא" וכמב"פ שקשה להבחין בין עזות דק' ובין ההיפך ח"ו. והיינו דקאמר דמה שזוכה ע"י שמיעת קול התקיעה והאנחה לעזות ותקיפות שהוא בחי' סלע לא תטעה ותימא דהוא עזות של העשיר היינו עזות דסט"א כמ"ש ועשיר יענה עזות זהו "ל"ת מאי סלע ד' זווי" היינו עשירות ותאוות ממון "אלא מאי סלע פלגא דזווא" היינו אדרבה שזוכה לבחי' עזות דק' הבא משבירת תאוות ממון שזהו בחי' "פלגא דזווא".

ענין הדלקת הנר של שמן זית להתורה הזאת.

והשמן הוא בחי' הכתרים בחי' כשמן הטוב על הראש וכו' ע"ש. וידוע מבאהל"ק דבעת שאמר רבינו איזה מאמר עסק אז בפועל בהמשכת אלו התיקונים המבו' במאמר ההוא. וא"כ כאמירתו מאמר זה עסק בוודאי בענין המשכת בחי' הכתרים והעזות דק' הנמשך מזה שזהו בחי' הדלקת האש ע"י השמן ודוק.

דכן מבו' בלקה"ל (ה' בב"ח ה"ד אות ט"ו) דע"פ מאמר זה מבו' ענין הדלקת נר חנוכה כי האש הדולק ע"י השמן הוא בחי' עזות דקדושה הנמשך מהכתרים בחי' נעשה ונשמע, כי האש הוא בחי' עזות וכו'.

☆



אמר כל תורה ומאמר שאמר, יכולין לילך ולעבור
 בו כל תנייך ותורה שבעל-פה. (שיחות הר"ן ר"א)



סיפר עמי לענין חידושי תורה מי שזוכה לחדש איזה דבר בתורה, אמר בלשון תימה וחידוש: מהיכן לוקחין החידוש?! כי באמת ענין חידושינו מי שזוכה לחדש הוא דבר נפלא ונעלם מאד מאד, כי מהיכן לוקחין זאת. והמובן מדבריו היה שבזה שזוכין לחדש, בזה רואין התגלות אלקותו ית' שהוא ית' ממציא מאין ליש כי בתחילה לא היה יודע כלל זאת החידוש, רק עכשיו הוא לוקח ושואב ממקור החכמה שהוא בחי' אין היינו מאין סוף, ובזה אנו רואין בעיני השכל התגלות הבורא ית'.

ואח"כ דברתי עמו ואמרתי הלא רואין זאת, כי לפעמים אני מתייגע קודם שאני מוציא דיבור אחד בדוחק גדול, (ולפעמים נפתח הלב ונובעין חידושים רבים), השיב גם זה פלא וחידוש גדול, היינו כשאפילו אין מוציאין אלא דיבור אחד בדוחק גדול גם זה פלאות הבורא ית' כי מהיכן לוקחין אפילו זה הדיבור. ובאמת מי שיש לו לב להבין וחפץ באמת יוכל לראות מזה אמתת מציאאותו ית' עין בעין, לא מבעיא מי שזוכה לחדש בעצמו הוא בוודאי רואה ומבין בדעתו התגלות אלקותו יתברך וכו"ל, אך אפי' מי שאינו בר הכי לחדש בעצמו גם הוא יכול לראות אמתתו וגדולתו ית' ע"י חידושי תורה הנפלאים שרואה בספרים קדושים. וע"כ התורה הקדושה היא עדות נאמנה עליו ית' כמ"ש (תהלים י"ט) "עדות ה' נאמנה"

(שיחות הר"ן רמ"ה)

☆